

This is an electronic reprint of the original article. This reprint may differ from the original in pagination and typographic detail.

En hiskelig historia

Lassén-Seger, Maria

Published in:
Opsis barnkultur

Published: 01/01/2017

Document Version
Accepted author manuscript

Document License
Publisher rights policy

[Link to publication](#)

Please cite the original version:

Lassén-Seger, M. (2017). En hiskelig historia: [Om Wolf Erlbruchs bilderbok *Die Menschenfresserin*]. *Opsis barnkultur*, (2), 10–13. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe202201147112>

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

En hiskelig historia

Wolf Erlbruch är en bilderboksmakare med bredd och integritet. De böcker han illustrerat, alternativt gjort helt på egen hand, rymmer högt som lågt, smalt som brett. På repertoaren finns en bestseller med bajsteam (*Det var det fräckaste*, 1995) men också hisnande vågade verk med text av exempelvis Goethe (*Das Hexen-Einmal-Eins*, 1998) eller James Joyce (*Die Katzen von Kopenhagen*, 2013).

I Erlbruchs bilderböcker samsas stora livsfrågor med blinkningar till konsthistorien. Dessutom är han helt suverän på att personifiera djurgestalter (särskilt björnar, men också en och annan aningslös and). Medan innehållet tillåts vara utmanade och djupt, får formen gärna vara stram, vilket bevisas av storverket *Anden, döden och tulpanen* (2012) eller *Die grosse Frage* (2004) där Anden gör entré och röjer sin okunskap om livets gåta.

Framför allt är Erlbruch en bilderbokskonstnär som ser mediets möjligheter och varken räds att beröra eller uppröra sina läsare. Han har såväl modet som förmågan att experimentera och visionera kring vad allt bilderböcker kan vara och innehålla.

En hiskeligt otäck historia

En av de märkligaste och mest omdiskuterade av Erlbruchs bilderböcker är *Die Menschenfresserin* (orig. *L'ogresse en pleurs*) med text av den franska författaren Valéry Dayre. Bilderboken utkom i original på franska 1996 och samma år i tysk översättning. Den handlar om en jättinna som är så ondskefull att hon vill äta ett barn. Men inget barn hon möter duger. Antingen är de för magra eller för smarta. De vuxna anar oråd och håller sina barn utom räckhåll för hennes vassa blick och trevande fingrar. Arg och utmärglad återvänder jättinnan hem. Där finner hon det hon söker. Det sötaste och godaste barnet i världen. Hennes egen son.

Det är en hiskelig otäck historia som Dayre och Erlbruch serverar. Den tabubelagda tematiken är i sig upprörande, men skruvas ytterligare till av Erlbruchs mardrömskt kusliga och groteska bildsättning. Berättelsen når sin dramatiska kulmen när jättinnan gör det oförlåtliga, hon äter sitt eget barn. Erlbruch avbildar inte detta hemska, utan vänder bort läsarens blick. Men han gör det inte för att skona läsaren. Istället zoomar bilden in pojkens sällskapsapa som med vitt uppspärade ögon, grinande av fasa och vilt trummande bevittnar jättinnans ohyggliga dåd. Effekten av den bortvända blicken, apans reaktion och tomrummet där barnet inte längre finns är explosiv. Det är som om apans skrik och panikslagna trummande ekar ut ur det tysta uppslaget. Uppslaget ger, även den mest härdade iakttagare, kalla kårar. Jämte Heinrich Hoffmanns laddade bild av skraddaren i *Der Struwwelpeter* (1845) som dansar in med sin jättelika sax och klipper tummarna av olydiga Konrad, har detta bilduppslag gått till bilderbokshistorien som ett av de mest skräckinjagande.

Glupskhet och farliga begär

Die Menschenfresserin har både hyllats och ifrågasatts. Vissa ser den som ett djupt suggestivt och symboliskt psykodrama med kopplingar till myt och saga¹, andra anser att den går väl långt i sitt val av grym och grotesk tematik. Bilderboken har chockerat och skapat debatt men också lyfts fram som en modig föregångare för den moderna bilderboken som spränger ämnes- och åldersgränser. På grund av sitt djärva grepp har den, knappast överraskande, varken sålts i stora upplagor eller översatts till andra språk.

Vad kan då *Die Menschenfresserin* ha att erbjuda en yngre, men inte lättskrämd, läsekrets? Vid en närmare omläsning av boken framgår att jättinnan inte enbart är skräckinjagande, hon är också gnällig och grinig. I bild ser man hur de barn hon ratar öppet ignorerar henne och hur vissa barn leker ett slags kurragömmalek med henne. Jättinnan rasar när de vuxna gömmer undan sina barn. Hon hotar med att inte bara sluka ett barn utan tusentals. Ändå vägrar föräldrarna ge efter. Trots att de är nog så eniga om att det vore bättre om hon åt ett barn istället för tusen, vill ingen offra sitt eget barn. Inte ens när jättinnan kvidande av svält sänker sina krav och ber om vilket magert och idiotiskt barn som helst ger de vika!

Barnen gläds i sin tur åt att de är i tryggt förvar och fnissar respektlöst åt jättinnans fåfänga klagan. Läst på det här viset framstår jättinnan som bokens absoluta förlorare. Hon hotar, skrävar, snokar runt och skräms, men det har hon inget för. Alla föräldrar väljer att skydda sina barn. Alla utom hon. När jättinnan ger efter för sin glupskhet och glömmer att det söta barnet är hennes eget, drar hon på sig sin egen olycka. Efteråt återstår bara att jämra sig och förgäves önska sig ett nytt barn, denna gång för att älska, inte äta.

Vem är rädd för jättinnan?

Sagens form öppnar upp för tolkningar som tar fasta på makt och ätande, barns utsatthet och behov av vuxnas beskydd. Kanske detta rentav är mer en skräckhistoria för vuxna läsare än för barnläsare eftersom den symboliskt iscensätter en mors maktmissbruk och oåterkalleliga övergrepp mot sin egen son? Att våldshandlingen mot det egna barnet tar sig uttryck i tabubelagd kannibalism understryker hur avskyvärd den är. På nästan varje uppslag förekommer månansikten som antingen blundar eller tittar åt ett annat håll. Hela universum skyr att bevittna denna groteska förälders förbjudna begär och handling.

Die Menschenfresserin chockera och väcker diskussion, men verket ger också prov på Erlbruchs suveräna hantering av bokmediet. Det liggande landskapsformatet är noggrant valt då det tillåter jättkvinnan att breda ut sig och jaga fram över de ödsliga uppslagen i jakt på ett barn att äta. Bildlösningarna är fascinerande, uppslagen och ytorna välkomponerade, formgivningen läcker, men aldrig på bekostnad av innehållet. Bilderna använder sig av och

¹ Den tyska utgåvan har försetts med undertiteln "ein Märchen", dvs en saga, för att understryka kopplingen till människoätande jättar i folkliga berättelser.

associerar frimodigt till karikatyr, collage, japanskt träsnitt, surrealism, dadaism, kubism, Max Ernst, Picasso m.m.

Vad man än anser om *Die Menschenfresserins* lämplighet som barnläsning visar den att Erlbruch aldrig underskattar sin publik och att han månar om att det även inom barnlitteraturen ska finnas böcker som inte bara roar utan också oroar.

Maria Lassén-Seger